

# Språkvård och språkpolitik

SVENSKA SPRÅKNÄMNDENS FORSKNINGSKONFERENS  
I SALTSJÖBADEN 2008

## Language Planning and Language Policy

PROCEEDINGS OF THE SWEDISH LANGUAGE COUNCIL  
RESEARCH CONFERENCE IN SALTSJÖBADEN 2008

Red. Lars-Gunnar Andersson, Olle Josephson,  
Inger Lindberg, Mats Thelander

Småskrift utarbetad av  
Språkrådet  
2010

NORSTEDTS

Detta verk är skyddat av lagen om upphovsrätt. Kopiering, utöver lärares rätt att kopiera för undervisningsbruk enligt Bonus Presskopias avtal, är förbjuden. Sådant avtal tecknas mellan upphovsrättsorganisationer och huvudman för utbildningsanordnare, t.ex. kommuner/universitet. För information om avtalet hänvisas till utbildningsanordnarens huvudman eller Bonus Presskopia.

Den som bryter mot lagen om upphovsrätt kan åtalas av allmän åklagare och dömas till böter eller fängelse i upp till två år samt bli skyldig att erlægga ersättning till upphovsman/rättsinnehavare.

## Språkrådets skrifter 10



N

© 2010, Institutet för språk  
och folkminnen (Språkrådet)  
och Norstedts  
[www.norstedts.se](http://www.norstedts.se)

Första upplagan, Första tryckningen  
ISBN 978-91-1-302998-6  
Tryckt hos [Tryckeriet], [Ort] [ÅR]

Norstedts ingår i Norstedts Förlagsgrupp AB,  
grundad 1823

# 14 Om finlandismer och språkvårdens möjligheter att motverka dem

Charlotta af Hällström-Reijonen

Svenskan i Finland följer i stort sett samma språknorm som svenskan i Sverige. Den finlandssvenska språkvården har sett den finlandssvenska riksspråksarten – finlandssvenskan – som en varietet av svenskan, och det övergripande målet är och har varit att finlandssvenskan inte ska få utvecklas till ett eget språk.<sup>1</sup> Det här har av många setts som en överlevnadsstrategi för finlandssvenskarna som grupp. Målet uppnås främst genom att finlandssvenskan anpassar sig till rikssvenskan, inte genom ett ömsesidigt närmande. Det innebär att finlandssvenska språkliga särdrag, *finlandismer*, ska undvikas. I den här artikeln definierar jag *finlandism* som ett ord eller uttryck som bara eller huvudsakligen används i finlandssvenskan eller som i finlandssvenskan används i en annan betydelse än i rikssvenskan.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup>Med *rikssvenska* avser jag svenskt riksspråk, alltså svenska utan regional prägel. Med *finlandssvenska* avser jag finlandssvenskt riksspråk i motsats till finlandssvenska dialekter, och följer sålunda Ahlbäcks (1971) terminologi.

<sup>2</sup>I af Hällström-Reijonen & Reuter 2008 definieras *finlandism* som »ett ord eller uttryck som bara eller huvudsakligen används i svenskan i Finland eller som i Finland används i en annan betydelse än i Sverige«. Eftersom svenskan i Finland inkluderar även svenska talad av icke-finlandssvenskar, främst finnar, anser jag den definitionen vara för vid. Det finns språkliga särdrag i den svenska som talas av personer med svenska som andraspråk som inte kan räknas som finlandismer.

Den finlandssvenska språkvården anser i princip att finlandismer ska undvikas. Vissa finlandismer är dock mer accepterade än andra. (Se även af Hällström-Reijonen & Reuter 2008 s. 9.) De finlandismer som accepteras av språkvården är:

- officiella ord och uttryck (t.ex. *medicine och kirurgie doktor* 'medicine doktor')
- ord som fyller en lucka i ordförrådet (t.ex. *ståltrådsmusik* 'gittarrdominerad instrumentalrock' av typen »The Shadows«)
- ord som berikar språket (t.ex. *kräfta* 'fiska kräftor')<sup>3</sup>
- vardagliga ord i vardagliga sammanhang (t.ex. *kiva* 'kul')
- oegentliga finlandismer, dvs. svenska ord för finländska företeelser (t.ex. *frontmannabus* 'viss typ av enfamiljshus byggt på 1940-talet efter krigsåren').

Finlandismer som inte accepteras av den finlandssvenska språkvården är:

- finlandismer med direkt motsvarighet i rikssvenskan (t.ex. *kona* 'kopplingspedal')
- finlandismer som inte förstås om man inte kan finska (t.ex. *ens* 'åtminstone', fi. edes)
- ord som betyder något annat i finlandssvenskan än i svenskan (t.ex. *soda* 'bikarbonat', i svenskan 'natriumkarbonat')
- prepositioner, böjningsformer etc. som används annorlunda än i svenskan (t.ex. plur. *videon* 'videor, videoapparater')

---

<sup>3</sup>Frågan är om inte denna högst subjektiva kategori i de flesta fall sammanfaller med kategorin »ord som fyller en lucka i ordförrådet«. Denna kategori (med exemplen *skida* 'åka skidor' och *kräfta*) nämner redan Hugo Bergroth (1928 s. 21) och den är en behändig kategori om man som språkvårdare, kanske av känslöskäl, inte vill motarbeta någon viss finlandism. Av andra orsaker är den däremot knappast försvarbar.

Den här synen på finlandismer fokuserar främst på de lexikala finlandismerna, men det finns också andra typer av finlandssvenska särdrag, t.ex. avvikande ordföljd och finlandssvenska diskurspartiklar.

Många finlandismer kan placeras i flera av dessa kategorier, vilket gör det svårare för språkvården att ta ställning dem. Ett exempel kunde vara det nämnda *ståltrådsmusik* (ord som fyller en lucka i ordförrådet), som troligen är svårt att förstå om man inte känner till det finska ordet *rautalanka* i samma betydelse.

Cooper (1989 s. 183) skriver: »Language planning cannot be understood apart from its social context or apart from the history which produced that context.« Detta gäller också den finlandssvenska språkvården; principen att finlandssvenskan ska förbli en varietet av svenskan har en historisk orsak.

Efter att i nästan 700 år ha hört till Sverige blev Finland 1809 storfurstendöme i det ryska imperiet. Detta innebar en stor förändring i språkförhållandena i Finland. Något senare under 1800-talet uppstod, till följd av den allmänneuropeiska nationalromantiken, en finskhetsrörelse kallad fennomani. Fennomaniin strävade efter att skapa en finsk nation för att stärka Finlands ställning, främst i förhållande till Ryssland. Idealet var en nation, ett folk, ett språk och målet var bland annat en förfinskning av det fortfarande relativt svenskspråkiga Finland. Dessutom förekom även förryskningssträvanden – som riktade sig mer mot det svenska än mot det finska (se t.ex. Hansén 1991 s. 5 och Jussila 1980).

Som en motreaktion till fennomaniin och förryskningen uppstod svekomanin, som talade för det svenska. Enligt svekomanerna fanns det två nationaliteter i Finland, en finsk och en svensk. Finlands svenskspråkiga befolkning bestod av alla samhällsklasser, och t.ex. ståndspersonerna hade föga gemensamt med bönder och fiskare. Alla skulle nu samlas till en enda

grupp med gemensamma särdrag. Den sammanhållande faktorn blev då främst språket.

På 1800-talet hade man dessutom börjat bli uppmärksam på skillnaderna mellan rikssvenskan och finlandssvenskan. Denna insikt i kombination med den svekomanska ideologin, som ville stärka finlandssvenskarna med hjälp av en nära kontakt med Sverige, kan sägas ha utgjort startskottet för den finlandssvenska språkvården.

### **Om att undersöka effekten av språkvård**

I af Hällström-Reijonen (2009) redogör jag för en undersökning av finlandismer som tas upp i Bergroth (1928) och som jag har excerperat ur tre nummer av Hufvudstadsbladet<sup>4</sup> från januari 1915. Syftet med undersökningen var att se om Bergroths och den finlandssvenska språkvårdens program för att motverka finlandismer hade burit frukt. Resultatet visar att majoriteten av finlandismerna från 1915 lever kvar. Av totalt 64 finlandismer excerperade ur de tre tidningsnumren från 1915 hittade jag belägg på 46 finlandismer i moderna texter, medan 18 inte längre verkar användas. Slutsatsen jag drog var att den finlandssvenska språkvården i sin strävan att arbeta bort finlandismer inte helt har lyckats enligt sina föresatser.

I denna artikel redogör jag för en undersökning av finlandismer i finlandssvensk tidningsprosa i ett material bestående av dagstidningen Hufvudstadsbladet under en längre tidsperiod, dvs. från åren 1915, 1945, 1975 och 2005. Jag har excerperat de tre första numren av Hufvudstadsbladet under varje år i fråga. Materialet är förhållandevis litet. Till följd av

---

<sup>4</sup>Hufvudstadsbladet (Hbl), Finlands största svenskspråkiga dagstidning. Utgivningsort: Helsingfors. Upplaga 2007: ca 51 000. (NE)

materialets begränsning har jag valt att koncentrera mig på sådana finlandismer som kan sägas vara kontextoberoende<sup>5</sup>.

Jag tar här upp några av de finlandismer som finns belagda i materialet, och diskuterar om språkvården har påverkat användningen av dem eller inte. Det är dock problematiskt att exakt mäta språkvårdens effekt, vilket även t.ex. Cooper (1989 s. 185), Vikør (1994 s. 47) och Teleman (2002 s. 8) anser.

En framgångsrik språkvård måste utgå från det existerande bruket och antingen bekräfta det eller hjälpa fram möjligheter eller tendenser i det som redan ligger däri. Även om ett kommande språkbruk stämmer med språkvårdens mål, skulle därför utvecklingen också kunna ha skett utan språkvårdarnas mellankomst. (Däremot är det lättare att konstatera om språkvården har misslyckats, dvs. när språkbruket har tagit en annan väg än den språkvårdarna anvisat, än om den har varit framgångsrik.) (Teleman 2002 s. 8)

Det är i hög grad genom att notera misslyckanden som jag bedömer den finlandssvenska språkvårdens effekt på några av finlandismerna i mitt material. Jag ser de fall där finlandismerna lever kvar som misslyckanden. Men jag tolkar också de bortarbetade finlandismerna välvilligt som framgångar för språkvården, även om det inte nödvändigtvis är språkvården som är den egentliga orsaken till att användningen av någon viss finlandism har minskat.

---

<sup>5</sup> Med kontextoberoende finlandismer menar jag sådana finlandismer som kan förekomma i texter oberoende av vad de handlar om. T.ex. *var* använt som relativt pronomen. (Ex. Här finns ett bibliotek var du kan läsa dagens tidningar.) En finlandism som är det motsatta, alltså kontextberoende, förekommer sannolikt bara i texter som behandlar vissa ämnen. T.ex. *dagtant* 'dagmamma'.

## Fast förankrade finlandismer

I af Hällström-Reijonen (2009) lyfter jag fram en grupp finlandismer som jag kallar *fast förankrade*. Med sådana avser jag finlandismer som länge kommer att leva kvar i finlandssvenskan oberoende av språkvårdens försök att motarbeta dem. De fast förankrade finlandismerna verkar ha vissa gemensamma kännetecken. De fast förankrade finlandismerna

- har ett stöd i finskan,
- är semantiskt lätta (t.ex. formord eller partiklar)
- är stilistiskt neutrala,
- verkar svenska (består t.ex. av ett eller flera svenska ord),
- verkar vara svåra för finlandssvenskar att lära sig undvika (t.ex. semantiska glidningar).

Ett exempel på ett ord som har alla dessa egenskaper är *ännu* i finlandssvensk användning. Se bild 1. Också vissa diskursmarkörer har alla dessa egenskaper.

### ännu

Använd inte i betydelsen **dessutom, än en gång, därtill, redan, före utgången av**. *Efter det for vi ännu till mormor.* sv.: Efter det for vi dessutom till mormor.; *Till slut vill jag ännu säga att ...* sv.: Avslutningsvis vill jag säga att ..., Jag vill dessutom säga att ...; *ännu i år* sv.: redan i år *Ännu* betyder i svenskan *fortfarande, alltjämt, i stigande grad* sv.: Boken har ännu inte kommit ut.; Ännu vid åttio högg han ved.; Det kan ta månader ännu.; Där var ännu fler än i går.; Ta ännu en bit.; fi. vielä

*Bild 1.* Artikeln *ännu* i *Finlandssvensk ordbok* (af Hällström-Reijonen & Reuter 2008)



Dessutom kan de fast förankrade finlandismerna vara s.a.s. identitetsstärkande, om man ser på dem ur en mer pragmatisk eller ideologisk synvinkel. Det gäller kulturord som t.ex. *julgubben* 'jultomten' eller *talko* 'gemensamt arbete som utförs frivilligt utan egentlig betalning'.

I mitt material finns det tre finlandismer som jag bedömer som oberoende av kontexten, och som förekommer i alla delmaterial (*därifrån* som relativt pronomen, *senaste tisdag* o.d. och *vara skäl att*)<sup>6</sup>. Men ingen av dem har veterligen behandlats av Bergroth eller någon annan tidig språkvårdare, och

---

<sup>6</sup>Hbl 4.1.1915, s. 2, sp. 7: I flera europeiska länder, bl.a. Tyskland, **därifrån** färgadt kaffe importeras till oss, är färgning af kaffe med hälsofarliga färgämnen strängt förbjuden. Hbl 4.1.1945, s. 5, sp. 4–5: Mot de amerikanska jätdebombplanens stödjepunkter på Marianerna, **därifrån** i synnerhet under den senaste månaden talrika anfall företagits mot det japanska moderlandet, företogo japanska distansbombplan den 2 januari ett angrepp. Hbl 3.1.1975, s. 10, sp. 3: Den finska stadsteatern, **därifrån** Ritva Holmberg kommer, har däremot stått under ett visst styrelsemässigt förmyndarskap. Hbl 2.1.2005, s. 6, sp. 2: I fredags flögs hon tillsammans med tio svårt skadade finländare till Helsingfors, **därifrån** hon småningom ska föras vidare till sjukhuset i hemstaden Nyslott.

Hbl 1.1.1915, s. 6, sp. 4: På grund af den nuvarande svåra tiden föreslog emellertid Viborgs läns landtbrukssällskaps direktion för sällskapets höstmöte **senaste tisdag**, att utställningen måtte tillsvidare uppskjutas. Hbl 2.1.1945, s. 6, sp. 5: **Senaste års** skattöre uppgick till 6:60. Hbl 3.1.1975, s. 7, sp. 8: **Senaste höst** fattades beslutet om asfaltering men före det måste regnvattenkloaksystemet helt förnyas. Hbl 4.1.2005, s. 27, sp. 3: Tjecken fick revansch för **senaste års** knappa förlust mot Jörgen Aukland från Norge.

Hbl 1.1.1915, s. 10, sp. 3: Det **vore** måhända **skäl** för polismyndigheterna **att** närmare öfvervaka denna insamling och särskildt söka utreda, hvarest de insamlade medlen taga vägen. (insändare) Hbl 4.1.1945, s. 1, sp. 4: För närvarande patrullera talrika civilklädda poliser nattetid på Helsingfors gator, varför det **är skäl** för personer som bli antastade **att** med rop på hjälp fästa polisens uppmärksamhet på saken. Hbl 4.1.1975, s. 2, sp. 6: Hur som helst, så **är det skäl att** med en nypa salt ta smarta anbud av dessa slag ... Hbl 4.1.2005, s. 19, sp. 5: När det nya året inleds i skuggan av tragedin i Asien **är det skäl att** uttrycka vår medkänsla och solidaritet genom konkreta handlingar. (insändare)

därför behandlar jag dem inte i detta sammanhang. I denna undersökning snävar jag i stället in begreppet fast förankrad finlandism och kräver att den ska vara kontextoberoende, ha tagits upp av Bergroth, och förekomma i tre delmaterial, varav åtminstone 1915 och 2005. Det finns bara en finlandism i materialet som uppfyller dessa kriterier:

- *tillsvidare*, *tills vidare* 'hittills' (förekomst i materialet: 1915:4, 1945:0, 1975:3, 2005:2)

Så här skriver Bergroth (1918 s. 31–32) om *tills vidare*:

Det heter vidare på högsvenska [...] »det är så föga jag **hittills** kunnat uträtta«; »**hittills** har allt varit lugnt«; »**dittills** hade han gått försiktigt till väga, men nu blev han djärvare«; icke *tillsvidare* i dessa fall, d.v.s. i fråga om förfluten tid (däremot: jag stannar **tillsvidare**, jag har uppskjutit resan **tillsvidare**; [...])<sup>7</sup>

Om man ser på de egenskaper som jag listade ovan för de fast förankrade finlandismerna och jämför dem med *tillsvidare*, *tills vidare* 'hittills' kan man konstatera att alla egenskaper stämmer in.

| finlandism         | stöd i finskan               | semantiskt lätt | stilistiskt neutralt | verkar svenskt | svår att undvika, semantisk glidning |
|--------------------|------------------------------|-----------------|----------------------|----------------|--------------------------------------|
| <i>tillsvidare</i> | + (fi. <i>toistaiseksi</i> ) | +               | +                    | +              | +                                    |

<sup>7</sup> Spärrad stil i citatet är markerad med understrykning.

## Exempel:

3.1.1915, s. 6, sp. 5

Officiellt meddelas, att **tillsvidare** ännu inga nya underrättelser från krigsteatern inkommit.

Hbl 3.1.1975, s. 15, sp. 4

Sjukdomen förekommer i hela mellersta Europa. **Tillsvidare** har den inte kommit till Finland, konstaterar Niemiaho.

Hbl 3.1.2005, s. 6, sp. 1–2

**Tills vidare** har inget av offren transporterats hem från Thailand och förberedelserna har bara kommit i gång.

Eftersom språkvården under en lång period och i många sammanhang har försökt informera om finlandismen *tillsvidare* 'hittills', och den trots detta fortfarande förekommer i tidningstext, bedömer jag den som fast förankrad.

## Finlandismer som förefaller öka

Det finns finlandismer som har ökat i frekvens under den undersökta perioden. I mitt material har jag noterat två finlandismer som visar en rätt klar tendens att öka under senare tid. Det är *att* i satsfläta (förekomst i materialet: 1915:0, 1945:0, 1975:2, 2005:7) och uttrycket *i detta skede* (*i det här skedet*, *i något skede*) (förekomst i materialet: 1915:0, 1945:0, 1975:1, 2005:4). *Skede* är en statistisk finlandism<sup>8</sup> och här väljer jag därför att inte gå närmare in på den. Däremot är *att* i satsfläta (eller ett uteblivet subjekt efter subjunktionen *att* vid satsfläta)

---

<sup>8</sup> En statistisk finlandism är ett språkligt drag som visserligen förekommer i rikssvenskan, men som är relativt sett vanligare i finlandssvenskan. Ett ord eller uttryck som är en statistisk finlandism favoriseras alltså på bekostnad av andra ord med motsvarande betydelse. (af Hällström 2000 s. 14.)

ett drag som räknas som ett direkt språkfel i svenskan, varför också den finlandssvenska språkvården helt klart räknar det som en finlandism som ska undvikas.

Exempel:

Hbl 2.1.1975, s. 6, sp. 6

En sak som jag ännu tycker **att** är värd att berätta om är att amerikanerna har sagoböcker som luktar.

Hbl 2.1.2005, bilaga s. 19, sp. 1

Det samma gäller för asteroidnedslag, som vissa anser **att** är reella risker för mänskligheten.

*Att* i satsfläta är ingen ny finlandism, den finns t.ex. hos författaren Karl A. Tavaststjerna (1860–1898) (af Hällström-Reijonen 2007 s. 179 och 182, se även artikeln *att* i SAOB, skriven 1903). Melin-Köpilä (1996 s. 163) har hittat draget hos ett flertal finlandssvenska författare. Den har också länge varit känd för språkvården; Bergroth nämner den i *Finlandssvenska* (1917, 1928) och den har med jämna mellanrum tagits upp av språkvården. Även *Svenska Akademiens grammatik* (1999) tar upp konstruktionen (SAG 4 s. 426). Melin-Köpilä (1996 s. 162) skriver dock att den knappast brukar diskuteras alltför mycket i skolsammanhang:

Språkvårdare som Bergroth (§ 193), Pettersson (1979a) och Reuter (1989b) har alla uttalat sig i varnande ordalag om denna finlandism. Däremot tror jag inte att man i skolan lägger ned särskilt stor möda på att bortarbeta den. I Ulla Lauréns elevspråksundersökningar har konstruktionen t.ex. inte noterats, trots att det sannolikt funnits exempel också i detta material. Språkdraget hör till dem som tycks vara djupast integrerat i finlandssvenskars språkkänsla varför det kan vara svårt att undvika också för dem som så önskar.

Det verkar på tidningsmaterialet använt i denna undersökning som om konstruktionen skulle ha ökat i frekvens. *Att* i satsfläta har bara behandlats enstaka gånger de senaste decennierna i språkvårdslitteratur, och då har man ofta misslyckats i att på ett lättfattligt sätt förklara problemet i konstruktionen.<sup>9</sup>

## Finlandismer som kan ha påverkats av språkvården

I mitt material finns det några finlandismer för vilka tendensen verkar vara minskande användning. Det klaraste exemplet torde vara *förverkliga*, som, påverkad av finskans *toteuttaa*, tenderar att överanvändas i finlandssvenskan. Det är visserligen i viss mån en statistisk finlandism, men ordet *förverkliga* används också i kontexter som i svenskan är osannolika. Mikael Reuter skriver:

Det är alltså riktigt att verbet **förverkliga** har fått en långt vidare användning och långt större spridning än det förtjänar. Det har blivit något av en Joker som man tar till av slentrian utan att tänka på dess normala betydelse. (Reuter 1986a)

I mitt material hade användningen av finlandismen *förverkliga* en topp 1975, medan den inte alls förekommer i materialet från 2005 (förekomst i materialet: 1915:2, 1945:0, 1975:18, 2005:0.)

Eventuellt kan *förverkliga* i någon mån påverkas av kontexten; ordet används i finlandssvenska sammanhang nämligen ofta om byggen och projekt av olika slag, men eftersom skill-

---

<sup>9</sup>I den svenska språkvårdens frågedatabas på Forskningscentralen för de inhemska språken nämns dessa källor: Hugo Bergroth (1928, § 193), Carl-Eric Thors, språkspalt i Hbl 7.4.1975, 27.10.1975, 8.3.1976, Björn Pettersson: Spridda studier i svenska, särskilt finlandssvenska II, Skrifter utgivna av institutionen för filologi II vid Tammerfors universitet, 1979, Reuters ruta Hbl 24.11.1989, 8.12.1989, 22.3.2006, Rundradions språkbrev 1991:7.

naderna är så påfallande drar jag ändå slutsatsen att användningen av ordet har minskat. Artiklar om projekt och byggen finns i Hufvudstadsbladet i alla de aktuella delmaterialen.<sup>10</sup>

Exempel:

4.1.1915, s. 3, sp. 2

Denna afsikt [att bygga ut spårvagnsnätet] har dock ännu inte kunnat **förverkligas** af brist på skenmaterial.

Hbl 4.1.1975, s. 3, sp. 7

En konsertturné till Leningrad är planerad vid månadsskiftet maj-juni, och ifall besöket **förverkligas** kommer en extra symfonikonsert att ges den 29 maj med orkesterledaren, Pertti Pekkanen som dirigent...

Veterligen är Reuter (1978 s. 35–36) den första som skriver om finlandismen *förverkliga*. Sedan 1980-talet har *förverkliga* diskuterats med jämna mellanrum i språkvårdslitteraturen.

I mitt material finns det ytterligare några finlandismer som tenderar att minska i användning. *Fungera som* använt om något varaktigt, t.ex. en tjänst (i stället för verben *verka* eller *vara*) förekommer i alla delmaterial före 2005. (Förekomst i materialet: 1915:4, 1945:3, 1975:2, 2005:0.)

---

<sup>10</sup> Den finlandssvenska användningen av *förverkliga* har stöd i finskans verb *toteuttaa*. Den finska språkvården har ställt sig något tveksam till användningen av *toteuttaa* i konkret bemärkelse, men främst på 1980-talet, och inte speciellt aktivt, skriver Salli Kankaanpää (2008), ledande språkvårdare på finska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken. (Se dock Lehtinen 1986, Ikola 1987.) Hon skriver också att den konkreta användningen av *toteuttaa* upplevs av språkbrukarna som normal i dag, även om den konkreta betydelsen inte nämns i Kielitoimiston sanakirja 2.0 ('Språkbyråns ordbok'). Det faktum att *förverkliga* används mer sällan i mitt tidningsmaterial från 2005 jämfört med materialet från 1975, kan alltså knappast ses som en bieffekt av den finska språkvårdens arbete mot *toteuttaa*.

## Exempel:

Hbl 1.1.1915, s. 5, sp.5:

En deputation uppvaktade jämväl från Norra telefonbolaget, såsom hvars verkställande direktör ingenjör S. **fungerat** åren 1891–1912 och vid hvilket han fortfarande omhänderhar ekonombefattningen.

Hbl 2.1.1945, s. 4, sp. 2:

Intresserad ryttare, kom han vid mycket unga år att tillhöra Jockeyklubbens i Stockholm styrelse och **fungerade som** skattmästare där åren 1920–1926.

Hbl 3.1.1975, s. 7, sp. 4

Under de senaste åren har riksdagsman Matti Ahde **fungerat som** ungdomsrådets ordförande och han är socialdemokraternas kandidat också denna gång.

Språkvården har diskuterat finlandismen *fungera som* sedan 1970-talet. Det tidigaste belägget jag har noterat är i en språkspalt av Carl-Eric Thors i Hbl 27.10.1975.

*Förrän* använt i stället för *innan* i jakande satser verkar också ha avtagit i frekvens. Det förekommer i alla delmaterial utom 2005. (Förekomst i materialet: 1915:5, 1945:1, 1975:2, 2005:0.)

## Exempel:

Hbl 4.1.1915, s. 2, sp. 3:

**Förrän** han gick ombord å ångaren söndertog Hulett motorn och sänkte hydroplanet i hafvet.

Hbl 4.1.1945, s. 9, sp. 3:

**Förrän** dessa första kostnader äro betäckta har försäkringen intet återköpsvärde.

Hbl 3.1.1975, s. 9, sp. 6

Att bläddra och slå i **förrän** man smälter smör och ister i pannan ... [om boken Den lille kalorijägaren]

Språkvården har diskuterat *förrän* 'innan' sedan mitten av 1970-talet. Första belägget jag hittar är i andra upplagan av Harry Stenmark: *Finlandssvenska ord och uttryck* (1976).

Även användningen av *utrymme* 'lokal' har minskat sedan 1970-talet. (Förekomst i materialet: 1915:0, 1945:1, 1975:12, 2005:0).

Hbl 4.1.1945, s. 1, sp. 6

Syftemålet med detta gigantiska arbete är att skapa underjordiska arkiv- och andra **utrymmen** för vissa av dessa verk, detta på grund av att deras nuvarande lokaliteter äro alltför trånga och tillfälle till utvidgningar ovan jord saknas.

Hbl 3.1.1975, s. 11, sp. 7

**Utrymmena** vid det nuvarande kommunalkansliet är små och situationen för de anställda förvärras i samma takt som nya tjänstemän anställs.

*Utrymme* har diskuterats med jämna mellanrum diskuterats av språkvården sedan 1980-talet (t.ex. Reuter 1986b).

Det verkar alltså som om språkvården skulle ha lyckats rätt väl i fråga om dessa finlandismer.

## Kan språkvården lyckas?

I af Hällström-Reijonen (2009) drog jag slutsatsen att språkvården inte har lyckats särskilt väl i sin föresats att motverka finlandismer. Detta trots att språkvården och skolundervisningen under 1900-talet ofta har fokuserat på finlandismer. Speciellt i fråga om de fast förankrade finlandismerna var jag pessimistisk. I denna artikel vill jag nyansera slutsatsen något. Jag tror fortfarande att det finns en grupp finlandismer som



kan räknas som fast förankrade, och som därmed är särskilt svåra för språkvården att motarbeta. Jag ställer mig därför något tveksam till hur mycket krut språkvården ska öda på traditionella metoder för att arbeta bort dem<sup>11</sup>.

Det finns också finlandismer som verkar öka. Jag har t.ex. noterat en ökad användning av konstruktionen *att* i satsfläta. Det handlar inte om en ny finlandism, eftersom den finns dokumenterad i äldre texter, och den tas upp redan 1917 av Bergroth i första upplagan av *Finlandssvenska* (s. 137). Men den kunde gott diskuteras oftare i språkvårdssammanhang även om den förefaller svår att förklara på ett pedagogiskt sätt.

Jag har också visat att det finns finlandismer som språkvården kan ha påverkat. Jag tar upp finlandismen *förverkliga* som ett exempel på det. *Förverkliga* förekommer påfallande ofta i materialet från 1975, medan det i materialet från 2005 lyser med sin frånvaro. Även finlandismerna *fungera som* (använt om något varaktigt) och *förrän* 'innan' förekommer i alla delmaterial utom det från 2005, medan *utrymme* 'lokal' förekommer påfallande ofta i delmaterialet från 1975. Däremot förekommer det inte i delmaterialen från 1915 och 2005 och bara en gång 1945. Språkvården har diskuterat dessa finlandismer sedan 1970- respektive 1980-talet. Alla dessa, *förverkliga*, *fungera som*, *förrän* och *utrymme*, representerar sådana finlandismer som språkvården kan ha påverkat.

Hultman (1999 s. 109) skriver, som svar på sin fråga »Vad kan och bör normeras i språket?« att den svenska språkvården kan och bör normera där den har utsikt till framgång. Detta

---

<sup>11</sup> Med traditionella metoder menar jag att informera på olika sätt t.ex. genom tidningar, webbplatser, kurser och föreläsningar. Däremot kan språkgranskningsprogram av den typ som Svefix representerar gott användas för att detektera även fast förankrade finlandismer i skriven text. Svefix är utvecklat på Lingsoft i samarbete med Forskningscentralen för de inhemska språken.

kan framstå som en truism, men jag håller med. Det är långt mer arbetseffektivt för den finlandssvenska språkvården att satsa på sådana finlandismer som den har utsikt att påverka än att kämpa mot fast förankrade finlandismer som man inte har lyckats arbeta bort under ungefär 100 år av finlandssvensk språkvård.

### *Litteratur*

- Ahlbäck, Olav, 1971 (andra upplagan): *Svenskan i Finland*. (Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård, 15.) Stockholm.
- Bergroth, Hugo, 1917: *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Helsingfors.
- Bergroth, Hugo, 1918: *Högsvenska*. Helsingfors.
- Bergroth, Hugo, 1992 (1928): *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Faksimilupplaga av andra reviderade och tillökade upplagan. Helsingfors.
- Cooper, Robert L, 1989: *Language planning and social change*. Cambridge.
- Hansén, Sven-Erik, 1991: *Tradition och reform. Urval och konstruktion av modersmålsämnets läroplanstextern från 20-tal till 80-tal*. Åbo.
- Hultman, Tor G., 1999: *Vad kan och bör normeras i språket?* Helge Omdal (red.): *Språkbrukeren – fri til å velge?* (Forskningsserien nr. 17) Kristiansand. s. 91–110.
- af Hällström, Charlotta, 2000: *Definitioner på några termer som används i språkvårdslitteratur*. *Språkbruk* 1/2000. Helsingfors. Nedladdad 5.11.2008 från <http://www.kotus.fi/index.phtml?l=sv&s=635>
- af Hällström-Reijonen, Charlotta, 2007: *Tavaststjerna i provinsialismernas snårskog. Det sverigesvenska förlagsargumentet i finlandssvensk språkvård*. *Språk och stil* 17, Ny följd. Uppsala. s. 152–192.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta, 2009: *Finlandssvensk språkvård – en resultatrik ideologi?* Helge Omdal og Rune Røstad (red.): *Språknormering – i tide og utide?* Oslo: Novus forlag.

- af Hällström-Reijonen, Charlotta & Mikael Reuter, 2008: *Finlandssvensk ordbok* (4 uppl.) Helsingfors.
- Ikola, Osmo, 1987: *Töteuta unelmiasi, älä kivikasaa*. *Virittäjä* 1987 s. 612–613.
- Jussila, Osmo, 1980: *Förfinskning och förryskning*. *Språkmanifestet* år 1900 och dess bakgrund. *Historisk tidskrift för Finland*. Helsingfors.
- Kankaanpää, Salli, 2008: E-brev till C. af Hällström-Reijonen 20.10.2008.
- Lehtinen, Raija, 1986: *Heretkää toteuttamasta*. *Kielikello* nro 3 1986. Helsinki.
- Melin-Köpiälä, Christina, 1996: *Om normer och normkonflikter i finlandssvenskan*. *Språkliga studier med utgångspunkt i nutida elevtexter*. Uppsala.
- NE = Nationalencyklopedin. Nedladdad 14.10.2008 från [www.ne.se](http://www.ne.se)
- Reuter, Mikael, 1978: *Onödiga översättningslån och vanebildande vanföreställningar*. *Suomen Lehdistö Finlands Press* 4/1978. Hyvinge. S. 35–36.
- Reuter, Mikael, 1986a: *Förverkliga idéer och missa tåget*, *Hufvudstadsbladet* 16.5.1986. Nedladdad 14.10.2008 från [www.kotus.fi/index.phtml?l=sv&s=1329](http://www.kotus.fi/index.phtml?l=sv&s=1329)
- Reuter, Mikael, 1986b: *Rum, lokaler och utrymme*, *Hufvudstadsbladet* 4.7.1986. Nedladdad 10.11.2008 från <http://www.kotus.fi/index.phtml?l=sv&s=1335>
- SAG = Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson, 1999: *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm.
- SAOB = *Ordbok över svenska språket* utgiven av Svenska Akademien. 1–. Lund 1898–. Nedladdad 15.10.2008 från <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>
- Stenmark, Harry, 1976: *Finlandssvenska ord och uttryck*. *Ny reviderad och utökad upplaga*. Stockholm.
- Teleman, Ulf, 2002: *Ära, rikedom och reda*. *Språkvård och språkpolitik under äldre nyare tid*. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 85.) Stockholm.
- Vikør, Lars S., 1994: *Språkplanlegging*. *Prinsipp og praksis*. (Andre utgåva) Oslo.

## Charlotta af Hällström-Reijonen

Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors

Charlotta.afhallstrom-reijonen@sfs.fi

### Summary

*On Finlandisms and the possibilities for language planning to counteract them*

The Swedish language spoken in Finland ('Finland Swedish') follows the same norm as the Swedish in Sweden (standard Swedish, 'Sweden Swedish'). The prevailing view for Finland-Swedish language planning has been that the ultimate goal is to retain the unity between Sweden Swedish and Finland Swedish. This unity is to be achieved mainly by adjusting Finland Swedish to Sweden Swedish, not through mutual adjustment.

In this study peculiarities that are unique to Finland Swedish (so called *Finlandisms*) are analysed in detail. Since they are features that only occur in Finland Swedish, they go against the general goal of striving for unity between the two varieties of Swedish. The material consists of excerpts from Finland-Swedish newspapers published in the years 1915, 1945, 1975 and 2005. The Finlandisms studied are categorized into three groups: deeply rooted Finlandisms, Finlandisms increasing in frequency, and Finlandisms that language planning might have an effect on.

The results show that some Finlandisms are indeed deeply rooted and thereby difficult to affect through language planning. But the results also show that in some circumstances language planning really can have an effect on the usage of some Finlandisms. Consequently, it is argued, Finland-Swedish language planning should concentrate on those Finlandisms that it can have an effect on, and not concern itself too much with deeply rooted Finlandisms.